

قطار منافع ایران روی ریل جاده ابریشم

۱۵ اسفند ۱۳۹۴ ساعت ۲۳:۲۱

گذشته، حال و آینده بسترهای زمانی است که چینی ها برای قرار گرفتن در راس هرم قدرت جهانی مسیرهایی تازه را در آن می جویند. احیای «جاده ابریشم» که طرحی چند جانبه با ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حتی امنیتی است در سال های اخیر مورد تاکید رهبران پکن قرار گرفته تا برخی اهداف و منافع جهانی چینی ها را با اتکا به تجربه ای تاریخی و ظرفیت های موجود پیرامونی و نیز فرامنطقه ای محقق سازند.

جوان و تاریخ- مقالات

دکتر جواد حق گو

گذشته، حال و آینده بسترهای زمانی است که چینی ها برای قرار گرفتن در راس هرم قدرت جهانی مسیرهایی تازه را در آن می جویند. احیای «جاده ابریشم» که طرحی چند جانبه با ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حتی امنیتی است در سال های اخیر مورد تاکید رهبران پکن قرار گرفته تا برخی اهداف و منافع جهانی چینی ها را با اتکا به تجربه ای تاریخی و ظرفیت های موجود پیرامونی و نیز فرامنطقه ای محقق سازند.

«شی جین پینگ» رییس جمهور چین، در سال ۲۰۱۳ دستورالعمل های اجرایی سازی طرح احیای جاده ابریشم را اعلام کرد و کانون های تمرکز این برنامه در مناطق غربی این کشور و همچنین کشورهای نظیر ایران، روسیه، پاکستان، هند و کشورهای آسیای مرکز و مناطقی چون دریای خزر و تنگه هرمز را مشخص ساخت.

به موازات طرح جاده ابریشم زمینی، طرحی موسوم به «جاده ابریشم دریایی» نیز مطرح شد که ناظر بر گسترش ارتباطات و در واقع حضور پررنگ تر چین در آب های پیرامونی این کشور و نیز اقیانوس هند است. این طرح به باور ناظران به دلایلی چون نگرانی های هند در زمینه گسترش نفوذ چین در جنوب آسیا، همآوردی های نظامی- امنیتی و سیاسی پکن با بازیگران مهم تحولات آسیا- اقیانوس آرام همچون آمریکا، ژاپن و کره جنوبی و نیز افزایش حساسیت های همسایگان جنوبی دارای اختلافات ارضی در دریای چین جنوبی و شرقی با چالش های عمده ای روبرو است. از این رو در عمل این جاده سنتی زمینی است که

همچنان افق های احیای جاده ابریشم را از دوردست های غربی برای چینی ها می نمایاند.

جاده ابریشم تا پیش از عصر نوزایی یا همان «رنسانس» در اروپا، مهمترین شبکه ارتباطی جهان بود که به مدت ۱۷ قرن شرق آسیا را از طریق آسیای مرکزی و خاک ایران به خاورمیانه، شمال آفریقا و اروپا پیوند می داد. وجه تسمیه این مسیر ارتباطی تجارت کالای گرانبهای ابریشم چین بود که از این کشور تا اروپا هزاران کیلومتر را می پیمود و از سرزمین های گوناگون می گذشت. در جاده ابریشم به تعداد شهرها و کانون های جمعیتی حاضر بر سر راه آن، مبدا و مقصدهایی وجود داشت که افزون بر ابریشم بسیاری از دیگر نیازهای مردمان سرزمین های شرقی را از راه بازرگانی برطرف می ساخت. گفته می شود قدمت این مسیر به ۴ و حتی ۶ هزار سال پیش از میلاد مسیح می رسد.

با توجه به پیشینه ی جاده ابریشم و پهنای جغرافیایی که تا رسیدن به اروپا سه میلیارد نفر را به یکدیگر پیوند می دهد و نیز قرار گرفتن جمع مهمی از دوستان بین المللی چین در این کریدور، احیای جاده ابریشم از اهمیتی بالا برای چینی ها برخوردار است.

طرح احیای جاده ابریشم در واقع مجموعه ای از اقدامات زیر عنوان «یک کمر بند، یک جاده» است و شامل خطوط ریلی، بزرگراه ها، خطوط انتقال انرژی و ارتباطات با پهنای باند بالا است. این خطوط که کالا، خدمات و افراد را از چین به خارج غربی و بالعکس در سریعترین زمان ممکن به حرکت در می آورد به جز مزیت های اقتصادی به مثابه ایجاد مجمعی از قدرت های شرقی است که کارکردهای فرهنگی، سیاسی و امنیتی خود را دارا است و می توان آن را در حکم بیرقی برافراشته از سوی چینی ها برای پایان دادن به دوران هژمون انگاری آمریکا و اتحاد میان آتلانتیکی و واشنگتن با کشورها غربی در ابتدای سده ای به شمار آورد که قرن آسیایی نامیده شده است.

و اما فرصت های برآمده از این ایده که با استقبال جمهوری اسلامی ایران روبرو شده، انگیزه ای مضاعف برای توسعه روابط با دوستان شرقی را ایجاد می کند.

با توجه به اینکه سرزمین ایران از دیرباز مهمترین بخش های جاده ابریشم را به خود اختصاص داده و در واقع سرپل ارتباط چین، کشورهای شبه قاره و آسیای مرکزی با جنوب غرب آسیا، شمال آفریقا، آسیای صغیر و سپس اروپا بوده در وضعیت کنونی با سرمایه گذاری و پویای فعالانه در احیای مسیر ابریشم می تواند بهره ای چشمگیر از آن داشت.

تنها در بُعد بازرگانی به گفته رییس سازمان گمرک جمهوری اسلامی ایران در صورت احیای این مسیر، سالانه بیش از ۱۲ میلیون تن کالا از ایران ترانزیت خواهد شد. همچنین با توجه به شبکه ریلی و جاده ای کشور که بنادر شمالی و نیز خطوط آهن ترکمنستان به عنوان یکی از گذرگاه های جاده ابریشم را به آب های جنوبی ایران و بنادر آن متصل سازد، رونق بازرگانی در جاده ابریشم به معنای گسترش فعالیت های بازرگانی در شمال و جنوب کشور خواهد بود. البته ماموریت اصلی شبکه جاده ای و ریلی کشور از سرخس آغاز شده و تا مقاصدی چون بازرگان امتداد خواهد یافت.

جاده ابریشم در زمینه انرژی نیز تامین کننده نفت و گاز مورد نیاز آسیای شرقی و به ویژه ساختار غول آسای اقتصاد چین خواهد بود؛ ساختاری که روز به روز نیازش به منابع انرژی افزایش می یابد و دیگر انتقال نفت با نفتکش و خطوط لوله فعلی جوابگوی رشد سرسام آور آن نخواهد بود. چینی ها در کنار خطوط انتقال گاز و نفت که منابع مورد نیاز آنان را از روسیه تامین می سازد برای سال های آینده نیازمند تزریق پرشتاب نفت و گاز خاورمیانه به اقتصاد مکنده خود خواهند بود و این واقعیتی است که به طور جدی، اصولی و مدبرانه مورد توجه مسئولان انرژی کشور قرار نگرفته است. در این زمینه، طرحی چون «خط لوله صلح» که از سال ۲۰۰۲ با هدف انتقال گاز ایران به هند و پاکستان کلید زده شده به دلیل اختلافات این دو کشور تاکنون به نتیجه نرسیده و دولت یازدهم نیز هر اراده و اقدامی را برای رفع اختلافات و میانجیگری فعالانه با هدف کسب منافع درازمدت کشور کنار نهاده است. این در حالی است که معطوف داشتن بخشی از ظرفیت های دیپلماتیک کشور که طی ۲ سال اخیر معطوف به پرونده هسته ای شده به طرح خط لوله صلح می توانست آن را به نتیجه ای قابل قبول رسانده و حتی در شرایط جدید زمینه های اتصال این خط لوله را به مناطق غربی چین مهیا سازد.

در این زمینه حتی برخی کارشناسان به ظرفیت های موجود برای پیوستن تولیدکنندگانی چون قطر و ترکمنستان به شبکه گازی اشاره دارند که می تواند منابع عظیم گاز آسیای میانه و خلیج فارس را به چین و دیگر اقتصادهای آسیایی منتقل نماید. در این شرایط ایران نیز می تواند نظیر کشوری چون ترکیه خود را از حق ترانزیت گاز و دیگر منابع انرژی به شرق منتفع سازد.

در ارتباط با طرح احیای جاده ابریشم برخی صاحب نظران مسائل استراتژیک باور دارند، حتی چالش های پیش روی این طرح نیز قابلیت تبدیل شدن به فرصت را دارا هستند. از جمله این چالش ها می توان به اختلافات عمیق پاکستان و هند و نیز برخی کشورهای آسیای میانه اشاره کرد که در کنار خلاءها و چالش های امنیتی در کشورهایی چون افغانستان و پاکستان می تواند مانع هایی را در برابر ایده احیای جاده ابریشم به وجود آورد.

در توضیح فرایند تبدیل این چالش ها به فرصت می توان گفت که همواره دستیابی به منافع بیشینه اقتصادی برانگیزاننده دولت ها برای همکاری های سیاسی- امنیتی و نیز استفاده از دیپلماسی برای رفع اختلافات بوده است. در این رابطه، نمودار شدن منافع گسترده اقتصادی احیای جاده ابریشم برای کشورهای قرار گیرنده در مسیر آن می تواند انگیزه دولت های درگیر اختلافات و نیز مساعی دیپلماتیک دیگر دولت های را برای مقابله جدی با مانع های یاد شده تقویت کند. به این ترتیب اولویت های اقتصادی- تجاری بر بستر قرابت های فرهنگی به کاهش تهدیدهای امنیتی و همکاری گسترده دولت های شرقی به ویژه قدرت هایی نظیر ایران، چین، روسیه و هند خواهد انجامید.

با توجه به آنچه گفته شد جمهوری اسلامی ایران منفعی چند سویه در تحقق این ایده خواهد داشت و از این رو مشارکت فعالانه و سرمایه گذاری روی آن می تواند ضمن کاهش چالش ها و آسیب های ناشی از هموردی با قدرت های غربی- همانند آنچه در زمینه پیگیری حقوق هسته ای گذشت- زمینه های تحقق اهداف مندرج در اهداف بالادستی نظیر سند چشم انداز ۱۴۰۴ و

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۱۰۰۴/ایریشم-جاده-ریا-روپا-ایران-منافع-قطار/>